

критичної думки / під ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996.

6. Кацис Л. Владимир Маяковский. Поэт в интеллектуальном контексте эпохи. – М.: Языки русской культуры, 2000.

7. Лекомцев Ю. О семиотическом аспекте изобразительного искусства // Труды по знаковым системам. Вып. 3. – Тарту: Тартуский университет, 1967.

8. Лотман Ю. Семиосфера // Ю. Лотман. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. – М.: Языки русской культуры, 1996.

9. Манн Ю. Поэтика русского романтизма. – М.: Наука, 1976.

10. Минц З., Аболдуева Л., Шишкина О. Частотный словарь „Стихов о Прекрасной Даме“ А. Блока и некоторые замечания о структуре цикла // Труды по знаковым системам. Вып. 3. – Тарту: Тартуский университет, 1967.

11. Москаленко М. До феномена Михайла Григоріва. – К.: Світовид, 1995. – № 3 / 20.

12. Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки // Я. Ницше. Сочинения в 2-х т. Т. I. – М.: Рипол-Классик, 1998.

13. Ринарук І. Нічні голоси. – К.: Радянський письменник, 1991. – 94 с.

14. Руссова С. Автор и лирический текст. – М.: Знак, 2005. – 312 с.

15. Рябчук М. Зима у Львові. Вірші різних років. – К.: Молодь, 1989. – 112 с.

16. Сахно С. „Своё“ и „чужое“ в концептуальных структурах // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М.: Наука, 1991.

17. Ханзен-Лёве А. Русский символизм. Системы поэтических мотивов. Ранний символизм. – СПб.: Академический проект, 1999.

Т.В. Рябуха

*старший викладач кафедри
англійської філології
з методикою викладання
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

В.В. Лемещенко

*студентка IV курсу
філологічного факультету
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

ПРОБЛЕМА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО СТАТУСУ АНГЛО-ШОТЛАНДСЬКОЇ МОВИ «СКОТЕ»

Дотепер соціолінгвістичний статус мови рівнинної Шотландії, відомої як “Скоте” (Scots), залишається невизначеним. Провідні вчені-англісти так і не дійшли згоди щодо питання: чи належить Скоте до мов національних меншин,

чи це лише один із діалектів англійської мови. Вирішення проблеми, на наш погляд, є можливим лише на основі чіткого розмежування понять «діалект», «літературна мова» та «мовний варіант».

Більшість лінгвістів (як вітчизняних, так і закордонних) вважає діалектом регіональний варіант мови, який має певні фонетичні, лексичні та граматичні відмінності від загальнонаціональної мови [1; 2; 3; 4; 6]. Проте існує погляд, що діалекти – це “вульгарна мова”, якою говорять “неосвічені” прошарки суспільства [7, с. 47]. Це судження, як справедливо зазначає М.П. Кочерган, є антиісторичним і помилковим фактично, оскільки, по-перше, літературна норма зазвичай утворюється на основі одного або декількох місцевих діалектів; по-друге, мовні особливості будь-якого місцевого діалекту зумовлені не “недбалістю” носіїв мови, а суворими історичними закономірностями [3, с. 35].

Отже, діалекти та літературний стандарт нерозривно пов'язані: діалект виникає на основі стандарту, мовний стандарт складається на основі діалекту. Однак було б некоректним вважати, що стандарт – це зафіксована форма мови, яка не змінюється. Природна еволюція мови, а також різні екстралінгвістичні фактори спричиняють зміну й літературного стандарту (але процес зміни відбувається дуже повільно). Ступінь відмінності діалекту від літературного стандарту визначається низкою факторів: історією виникнення й розвитку діалекту, соціоекономічною структурою суспільства тощо. Але в багатьох випадках у діалектному мовленні можна знайти норми мови, які вийшли з ужитку в літературному стандарті.

Досить важко провести межу й між поняттями «мовний варіант» та «діалектна мова», оскільки обидва вважаються варіантом вимови тієї чи іншої мови. І все ж головна різниця між ними полягає в тому, що деякі мовні варіанти, у нашому випадку англійської, вже почали виділятися як самостійні мови, чого ніколи не відбудеться з діалектом.

Зараз багато вчених наголошують на тому, що Скоте є автопомною мовою. Це твердження ґрунтується на історичному тлумаченні розвитку Скоте. Проте з погляду структурної різниці між англійською та шотландською мовами, статус Скоте залишається неоднозначним. З одного боку, наявність відмінної від англійської фонетичної системи та власного лексичного складу дає право говорити про Скоте як про самостійну мову. Про це у своїх дослідженнях пише, зокрема, Енді Ігл (Andy Eagle) [9; 10]. Але з іншого боку, багато в чому Скоте (перш за все це стосується морфології, синтаксису та вокабуляру) є близькою до англійської мови. На це вказують В.А. Сердюков [4], В.Ю. Парашук [5] та ін. Саме їхні дослідження й дають нам право розглядати Скоте як мовний варіант англійської мови.

Англо-шотландська мова Скоте, як вже було зазначено, має певні фонетичні, граматичні та лексичні особливості.

Фонетична система Скоте уникла так званого “великого зсуву голосних”, який докорінно змінив англійську фонетику в 15-16 ст. Шотландці зберегли втрачені англійцями індоєвропейські голосні звуки /a/, /u/, /o/ в чистоті. Численними є тут дифтонги, наприклад: /oa/, /ou/, /ey/.

Багато приголосних вимовляються так, як в англійській мові, але є й деякі відмінності. Для мовного варіанту Скоте характерним є ротацізм – вимова г у всіх позиціях. Поєднання wr на початку слова звучить як /vr/ у словах типу *wreck*, *write*, *wrong*. Буквосполучення wh звичайно вимовляється як /hw/: *which*. Початковий протетичний /w/ дуже часто з’являється, коли спадний дифтонг на початку слова або після h перетворюється в зростаючий /uo/, наприклад: *old* /wol/, *home* /wom/, *hole* /hwul/. Замість типової для літературного стандарту вимови сполучення qu як /kw/, воно вимовляється як /hw/, /w/, /tw/: *quilt*. Кінцеві літери v, f, th часто не вимовляються: *give* /gi/, *love* /lu:/, *leave* /li/.

У мові Скоте іншою є й вимова голосних. У Шотландії в закритому складі літера a вимовляється як довгий звук /a:/, на відміну від мовного стандарту, де в цій же позиції вимовляємо звук /æ/, наприклад: *cat* /ca:t/. Також довгий звук /a:/ спостерігаємо в буквосполученнях al, all (при цьому приголосний l не вимовляється зовсім, коли в нормативній англійській мові вимовляємо довгий звук /o:/, наприклад: *fall* /fa:/, *small* /sma:/). У цьому разі характерним є такий діалог Скоте між покупцем та продавцем тканин:

- Oo’? (wool?)
- Ay, oo’ (yes, wool)
- A’ oo’? (all wool?)
- Ay, a’ oo’ (yes, all wool)
- A’ a’e’ oo’? (all one sort of wool?)
- Ay, a’ a’e’ oo’ (yes, all one sort of wool).

Щодо морфології, то як і в англійській літературній мові, у шотландському мовному варіанті Скоте виокремлюють дев’ять частин мови, які мають як спільні риси, так і суттєві відмінності.

Іменники втратили систему відмінювання, хоча ще нещодавно існував поділ на чоловічий та жіночий роди. Вони звичайно формують множину за допомогою закінчень *-(e)s*, але іноді може додаватися закінчення *-n*, *-en*, що є характерним тільки для мовного варіанту Скоте: *ee/een* (eye/eyes), *caul/caur* (calf/calves), *coulk/ye* (cow/cows), *shael/shuin* (shoe/shoes).

Особливим є формування прикметників. На відміну від унормованої англійської мови, вони утворюються за допомогою таких суфіксів: *-ie*, *-y*, *-n*, *-en*, *-ern*, *-lin*, *-lins*, *-fu*, *-some*, *-wan*: *The reekie lum*. (The smoky chimney – Димний димохід); *The stanern waw* (The stone wall – Кам’яна стіна); *It’s a snell eastlin wind* (It is a fierce east wind – Це сильний східний вітер); *That wis ae wanchancie mishanter* (That was one unfortunate accident – Це був один нещасний випадок).

Негативні прикметники *nae* та *nane* використовуються перед іменниками зі значенням “нікого”, “жодний”: *Nane o the twa* (None of the two – Жоден з двох).

Діслово в мові Скоте не змінюється за особами та числами, на відміну від нормативного стандарту англійської мови. Однак число нерегулярних дієслів тут набагато більше, ніж у літературній англійській мові. На відміну від мовного стандарту, теперішній час дієслів у мові Скоте утворюється за допомогою закінчення в усіх особах та числах, за винятком тих випадків, коли після дієслова вживається особовий займенник: *They say he's ower wee, Thaim that says he's ower wee, Thir lassies says he's ower wee* (They say he's too small – Вони говорять, що він дуже малий).

Прислівники Скоте переважно мають закінчення *-s*, *-lies*, *lins*, *gate(s)* та *wey(s)*: *mebhes* (perhaps), *brawlies* (splendidly), *airselins* (backwards), *awgates* (always), *onvgate* (anyhow), *endweys* (straight ahead), *whit wey* (how, why).

Числівники Скоте відрізняються своїм написанням і вимовою від числівників англійської літературної мови. Наприклад, *twa* – two, *fower* – four, *sax* – six тощо. Порядкові числівники закінчуються переважно на *t*: *seicont*, *fowert*, *fift* – (second, fourth, fifth).

У мовному варіанті Скоте існує п'ять вказівних займенників (у стандартній англійській мові – тільки два): *this*, *that*, *sic*, *yon* (thon), (the) *tither*.

Означений артикль у мові Скоте вживається набагато частіше, ніж неозначений. Означений артикль *the* використовується перед назвами сезонів року, днів тижня, хвороб, професій, науковими та академічними предметами. Також він часто стоїть на місці означеного артикля або замість присвійного займенника: *the hairst* (autumn), *the Wadensday* (Wednesday), *awa ti the kirk* (off to church), *the nou* (at the moment), *the day* (today), *the haingles* (influenza), *the Laitin* (Latin), *the wife* (my wife) тощо.

Неозначений артикль *a* (*an*) використовується й перед приголосними, і перед голосними. Найбільш поширеною є форма *ae*, яка має значення “простий, єдиний”: *The cantie wee lassie wis Aidam's ae dochter*. (*The cheerful young girl was Adam's only daughter*).

Мові Скоте притаманний пряий порядок слів: *He turnt oot the licht* (He turned out the light – Він виключив світло).

Заперечення виражається за допомогою частки *no*, на північному сході Шотландії *nae*: *A'm no comin* (I'm not coming – Я не прийду), або за допомогою суфікса *-na*: *A dinna ken* (I don't know – Я не знаю).

Джерелом англо-шотландської лексики є скандинавські, французькі запозичення, збережені староанглійські слова та словосполучення.

У сучасній мові Скоте велика кількість слів має скандинавське походження, вони збереглися тільки в цьому мовному варіанті англійської мови: *ain* – власний (*ma ain* – мій власний), *aye* – завжди, *big* – будувати, *blether* –

розмовляти, *brae* – схил пагорбу, *clég* – гедзь, *eident* – старанний, *ferlie* – подив, *gowk* – зозуля.

Багато слів мають французьке походження: *causey* – бруківка, *cowp* – зрізати, *cummer* – хрещена, *houlet* – сова, *tass/tassie* – чашка.

Чисто шотландськими є слова *ashet* – тарілка, *disjune* – сніданок, *vennel* – алея, *callan* – хлопець, *cuit* – кісточка, *yruff* – грубий за якістю, *howf* – улюблене місце, *loun* – ('loon') хлопець, *mutchkin* – чверть пінти, *pinkie* – мізинець.

Мова Скоте зберегла такі латинські запозичення, як: *dominie* – директор, *dux* – найкращий учень класу, школи, *fugie* – втікач, а також велику кількість слів невідомого походження: *birl* – крутитися, *daud* – завдавати тяжкого удару, *sclaff* – ляпати, *yatter* – розмовляти.

Англо-шотландська мова Скоте має достатньо редулькованих слів, таких, як *clishclash* та *clishmaclaver* – пуста балаканина, *easy-osy* – безжурний, *eeksie-peeksie* – півдужини, *joukerie-pawkerie* – шахрайство, *mixter-maxter* – змішане.

Підсумовуючи все вище зазначене, можемо дійти висновку, що англо-шотландська мова Скоте, маючи певні фонетичні, граматичні та лексичні особливості, є дуже близькою до нормативного стандарту англійської мови. Це дає підстави розглядати її як мовний варіант англійської мови, а не як самостійну мову. Однак проблеми її функціонування потребують подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с.
2. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 1991. – 280 с.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 368 с.
4. Парашук В.Ю. Теоретична фонетика англійської мови: навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2009. – 232 с.
5. Сердюков В.А. Страноведческий аспект изучения английского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
6. Теоретическая фонетика английского языка: учеб. для студ. ин-тов и фак. иностр. яз. / М.А. Соколова и др. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 286 с.
7. Chambers J.K., Trudgill P. Dialectology. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 198 p.
8. Concise Scots dictionary / Edited by M. Robinson. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005. – 483 p.

9. Eagle A. *Aw Ae Wey – Scots in Scotland and Ulster.* – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. – 90 p.

10. Eagle A. *Wir Ain Leed – An Introduction to Modern Scots* [Електронний ресурс]. – Edinburgh: 2000. – Режим доступу: <http://www.scots-online.org>.

О.В. Сафіюк

*асистент кафедри англійської
філології Кременецького обласного
гуманітарно-педагогічного інституту
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМА РЕЛІГІЇ ЗБІРКИ “ДУБЛІНЦІ” ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь “СЕСТРИ” ТА “БЛАГОДАТЬ”)

У добу сьогодення, коли переосмислюються загальнолюдські канони буття та мета існування людини (тобто її віра, покликання, релігійні переконання), коли матеріальні інтереси превалюють над моральними, актуальними стають перечитування та глибокий аналіз творів минувшини. Поза нашою увагою не зміг залишитися реалістичний цикл оповідань «Дублінци» відомого ірландського модерніста (а й зрештою реаліста та постмодерніста) Дж. Джойса. Адже саме ця збірка мала, на думку самого письменника, стати «гіркими ліками» в такій романтичній літературі його часу й показати ірландцям «самих себе» в «добре відполірованому дзеркалі» [7, с. 63].

Джеймс Джойс розпочав роботу над збіркою «Дублінци» у двадцятидворічному віці (1904), а завершив через десять років у 1914 році. Через два роки вперше оповідання побачили світ, хоч і не мали бажаного успіху, очікуваного автором. Адже письменник пережив ті події, коли особливі соціально-політичні умови Ірландії на грані століть, період «безвиходу» національної інтелегенції загострили тенденцію сприйняття світу» [5, с. 41-42]. Саме трагедія Батьківщини, нещасне становище її населення стають наскрізною темою майбутньої збірки. Письменника хвилюють проблеми, пов'язані з вічним питанням смислу існування людини на Землі, і до його розв'язання Джойс підходить песимістично. Українська дослідниця ірландського митця Е. Гончаренко зауважує, що саме відчуттям приреченості Дубліна як провінційного міста наповнені сторінки збірки [2, с. 93]. Однак людина у світі Дубліна не безнадійна, як може здатися на перший погляд, адже для неї існує не тільки шлях смерті моральної чи то духовної, вона має вибір, має можливість знову набути духовності, яку втратила. Правда, вона не завжди розуміє такий шлях, оскільки ця можливість так і залишається зрештою не використаною.